

Тема 10: Виконання судових рішень у кримінальному провадженні

Це завершальний етап кримінального процесу: від проголошення вироку до його реального втілення у життя відповідно до вимог КПК України, Кримінально-виконавчого законодавства та практики Верховного Суду і ЄСПЛ.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Мета вивчення теми

Системне розуміння

Формування цілісного уявлення про правову природу стадії виконання як завершального етапу кримінального процесу.

Механізми реалізації

Засвоєння порядку виконання вироків і ухвал суду відповідно до КПК України та кримінально-виконавчого законодавства.

Захист прав

Застосування механізмів судового контролю та захисту прав засуджених на практиці.

План теми

01

Поняття і значення стадії виконання

02

Суб'єкти виконання судових рішень

03

Процесуальні питання, що вирішуються судом

04

Судовий контроль на стадії виконання

05

Гарантії прав засуджених

Поняття стадії виконання судових рішень

Кримінальний процес не завершується проголошенням вироку. Правосуддя — це не лише встановлення істини, а й реальне виконання судового рішення. Саме тут починається стадія виконання — етап, без якого провадження втрачає практичний сенс.

Нормативно стадія врегульована [статтями 532–539 КПК України](#), які визначають порядок набрання рішенням законної сили, його звернення до виконання та вирішення процесуальних питань.

Момент переходу до стадії виконання

Набрання законної сили

Судове рішення набирає законної сили після закінчення строку на апеляційне оскарження або після ухвалення рішення апеляційним судом. З цього моменту воно стає обов'язковим до виконання.

Принципова межа

До набрання законної сили рішення ще не є остаточним і не підлягає примусовій реалізації. Стадія виконання — це нова фаза, яка починається після завершення апеляційної (а інколи і касаційної) перевірки.

Сутність стадії виконання

На цій стадії держава переходить від *оцінки діяння* до *реалізації наслідків* цієї оцінки.

Попередні стадії

Суд встановлює, що сталося і хто винен.

Стадія виконання

Забезпечується реальне виконання вироку: покарання, конфіскація, відшкодування шкоди.

Важливо

Стадія залишається частиною кримінального процесу — значна кількість питань вирішується судом.

Значення стадії виконання

Реалізація правосуддя

Без виконання вироку правосуддя є формальним.
Виконання — завершальна ланка механізму кримінальної відповідальності.

Гарантія ефективності

Невиконання вироків підриває авторитет судової влади.
Закон прямо встановлює обов'язковість судових рішень.

Захист прав засудженого

Саме на цій стадії особа найбільш уразлива: ризик неналежних умов тримання, неправильного обчислення строків, обмежень понад вирок.

Зв'язок із міжнародними стандартами

ЄСПЛ послідовно підкреслює: *«право на суд було б ілюзорним, якби остаточне рішення залишалося невиконаним».*

Особливості стадії виконання

На відміну від судового розгляду, ця стадія може тривати роками, поєднує судові та адміністративні елементи і не має класичного конфлікту «обвинувачення — захист».

«Вирок без виконання — це лише текст; виконаний вирок — це вже правосуддя.»

Узагальнення: роль стадії виконання

Стадія виконання судових рішень — це не технічний додаток до кримінального процесу, а його логічне завершення. Вона забезпечує реальне виконання вироку, захист прав засудженого, контроль за законністю та ефективність правосуддя в цілому.

Суб'єкти виконання судових рішень

Виконання вироку — це завжди взаємодія кількох суб'єктів, де кожен має свою роль, межі повноважень і відповідальність. Від балансу між ними залежить законність і справедливість виконання.

Система суб'єктів виконання

Суд і органи виконання покарань

Суд — центральний суб'єкт контролю

Суд вирішує питання відстрочки виконання, зміни способу виконання, зарахування строків, умовно-дострокового звільнення та заміни покарання. Суд не «виходить з гри» після вироку.

Органи виконання покарань

Установи виконання покарань, органи пробації та інші уповноважені органи реалізують вирок практично. Вони не мають права самостійно змінювати зміст судового рішення — діють виключно в межах вироку і закону.

Повноваження суду на стадії виконання

1

Відстрочка виконання вироку

Суд може відстрочити виконання за наявності підстав, передбачених КПК України.

2

Зміна способу і порядку виконання

Суд вирішує питання зміни умов або форми реалізації покарання.

3

Зарахування строків

Суд зараховує строки попереднього ув'язнення та інші строки, що підлягають зарахуванню.

4

Умовно-дострокове звільнення

Суд розглядає клопотання про УДЗ та заміну невідбутої частини покарання більш м'яким.

Прокурор, засуджений і захисник

Прокурор

Здійснює нагляд за законністю виконання вироку, реагує на порушення прав засуджених, бере участь у судових засіданнях.

Засуджений

Активний учасник процесу: подає клопотання про УДЗ, оскаржує рішення органів виконання, користується правовою допомогою.

Захисник

Представляє інтереси засудженого, готує клопотання, оскаржує незаконні дії адміністрації установ, контролює дотримання прав.

i У практиці Верховного Суду підкреслюється: суд не може перекладати функцію контролю на адміністрацію установи — процесуальні питання вирішуються виключно судом.

Гарантії прав засуджених

Право на звернення до суду

Засуджений має право подавати клопотання та оскаржувати рішення органів виконання покарань.

Право на правову допомогу

Участь захисника забезпечує реальність процесуальних гарантій на всіх етапах виконання.

Міжнародні стандарти

ЄСПЛ: виконання судового рішення є складовою права на справедливий суд (ст. 6 ЄКПЛ).

Взаємодія суб'єктів: ключовий механізм

1

Суд

Контролює законність

2

Органи виконання

Реалізують вирок

3

Прокурор

Наглядає за дотриманням закону

4

Засуджений і захисник

Захищають права

Порушення балансу між цими елементами призводить до незаконного виконання вироку, порушення прав людини та втрати довіри до правосуддя.

Судовий контроль на стадії виконання

Форми судового контролю

Судовий контроль здійснюється через розгляд клопотань засудженого, подань органів виконання покарань та прокурора. Суд перевіряє законність дій адміністрації установ і відповідність умов тримання вимогам закону.

📄 Суд залишається гарантом законності навіть після набрання вироком законної сили.

Підстави для втручання суду

- Неналежні умови тримання
- Неправильне обчислення строків
- Обмеження прав понад вирок
- Спірні питання УДЗ
- Зміна виду покарання

Зв'язок із практикою ЄСПЛ та Верховного Суду

«Право на суд було б ілюзорним, якби остаточне рішення залишалося невиконаним.» — ЄСПЛ

Держава зобов'язана не лише ухвалити рішення, а й забезпечити його реальне виконання у розумний строк і з дотриманням прав людини. Верховний Суд України послідовно підтверджує: процесуальні питання виконання вироку не можуть вирішуватися «внутрішнім порядком» адміністрації установ — це виключна компетенція суду.

ЄСПЛ

Виконання — складова права на справедливий суд

Верховний Суд

Контроль — виключна компетенція суду, не адміністрації

КПК України

Статті 532–539 регулюють порядок виконання та процесуальні питання

Підсумок

- Стадія виконання — логічне завершення кримінального процесу
Без реального виконання вироку правосуддя залишається формальним.
- Складна система суб'єктів із чітким розмежуванням повноважень
Суд, органи виконання, прокурор, засуджений і захисник — кожен має свою роль.
- Судовий контроль є обов'язковим елементом стадії виконання
Суд вирішує процесуальні питання і гарантує дотримання прав засудженого.

Чи «замовкає» суд після вироку?

Поширена думка

Після набрання вироком законної сили суд «сказав усе» і більше не втручається у справу.

Реальність

Виконання вироку породжує нові процесуальні ситуації, які не могли бути вирішені під час його постановлення або виникають вже в процесі реалізації. Закон зберігає за судом відповідні повноваження, врегульовані КПК України.

- ① Суд на стадії виконання не переглядає вирок по суті — він адаптує виконання вироку до реальних обставин, забезпечуючи законність і справедливість.

Загальна характеристика повноважень суду

Суд на стадії виконання не вирішує питань винуватості або кваліфікації. Його функція — відповісти на питання: як саме має виконуватися вирок з урахуванням змін, що відбулися після його постановлення.

Не переглядає

Суть вироку, вину, кваліфікацію діяння

Адаптує

Виконання вироку до нових реальних обставин

Забезпечує

Законність, справедливість і права засудженого

Відстрочка та зміна порядку виконання вироку

Відстрочка виконання

Суд може відстрочити виконання вироку, коли негайне виконання є неможливим або недоцільним:

- Тяжка хвороба засудженого
- Вагітність або наявність малолітніх дітей
- Інші виняткові обставини

Суд зважує баланс між інтересами правосуддя і гуманітарними міркуваннями.

Зміна способу виконання

Якщо виконання у первісному вигляді стає неможливим, суд має право змінити спосіб або порядок:

- Уточнення порядку сплати штрафу
- Питання щодо додаткових покарань
- Адаптація до нових обставин

Це — прояв гнучкості кримінального процесу.

Зарахування строків та умовно-дострокове звільнення

1

Зарахування строку попереднього ув'язнення

Суд вирішує питання зарахування строку попереднього ув'язнення та уточнення строків відбування покарання. Це безпосередньо впливає на тривалість фактичного позбавлення волі.

2

Умовно-дострокове звільнення

Суд оцінює поведінку засудженого, ставлення до праці та ступінь виправлення. Рішення не є автоматичним — воно базується на комплексній оцінці особи.

3

Заміна невідбутої частини покарання

Суд може замінити невідбуту частину покарання більш м'яким, стимулюючи правомірну поведінку та забезпечуючи індивідуалізацію виконання.

📄 Саме тут найяскравіше проявляється ідея: метою покарання є не лише кара, а й виправлення.

Інші процесуальні питання та процесуальна форма

Інші питання виконання

- Усунення сумнівів і протиріч при виконанні вироку
- Питання щодо виконання вироків у разі сукупності
- Виконання рішень щодо майна (конфіскація, спеціальна конфіскація)

Ці питання часто стають предметом судових спорів.

Процесуальна форма розгляду

Відповідно до КПК України, всі питання вирішуються:

- У судовому засіданні
- З повідомленням учасників
- З наданням можливості висловити позицію

Навіть на стадії виконання зберігаються процесуальні гарантії.

Практичний вимір: позиція Верховного Суду

Суд не може формально підходити до вирішення питань стадії виконання. Кожне з них має розглядатися індивідуально, з урахуванням конкретних обставин і з дотриманням принципу справедливості.

Індивідуально

Кожна справа розглядається з урахуванням особи засудженого та конкретних обставин

По суті

Реальне дослідження обставин, а не формальна перевірка документів

Справедливо

Дотримання принципу справедливості як основи кожного рішення

Вирок визначає покарання — суд визначає, як воно реалізується

Стадія виконання судових рішень не є «пасивною». Суд активно втручається в процес виконання, забезпечуючи правильне виконання вироку, врахування нових обставин, захист прав засудженого та баланс між законністю і гуманізмом.

Судовий контроль на стадії виконання судових рішень

Де проходить межа між судом і адміністрацією установ виконання покарань
— і чому ця межа критично важлива для правосуддя?

Два елементи стадії виконання

Адміністративний елемент

Діяльність органів виконання покарань, які безпосередньо реалізують вирок у повсякденному режимі установи.

Судовий елемент

Контроль за законністю адміністративної діяльності та дотриманням прав людини в процесі виконання вироку.

Адміністрація установи реалізує вирок — суд забезпечує, щоб ця реалізація відбувалася у межах закону. Нормативною основою виступають положення КПК України.

 Суд діє не *замість* адміністрації, а *над нею* — як гарант законності.

Межі судового контролю

✗ Суд НЕ має права

- Втручатися у внутрішню організацію установи виконання покарань
- Вирішувати оперативні питання режиму
- Підміняти адміністрацію у виконанні вироку

Це і є баланс між двома системами — судовою і виконавчою.

✓ Суд ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ втручатися

- Коли порушуються права засудженого
- Коли виникає спір щодо тлумачення вироку
- Коли необхідно прийняти процесуальне рішення (звільнення, зміна покарання)

Форми здійснення судового контролю

Через клопотання запускається механізм судового втручання. Адміністрація установи не є самостійною у вирішенні ключових питань — вона звертається до суду, який приймає остаточне рішення. При цьому зберігається повноцінна процесуальна форма із забезпеченням права бути вислуханим.

Судовий контроль як гарантія прав людини

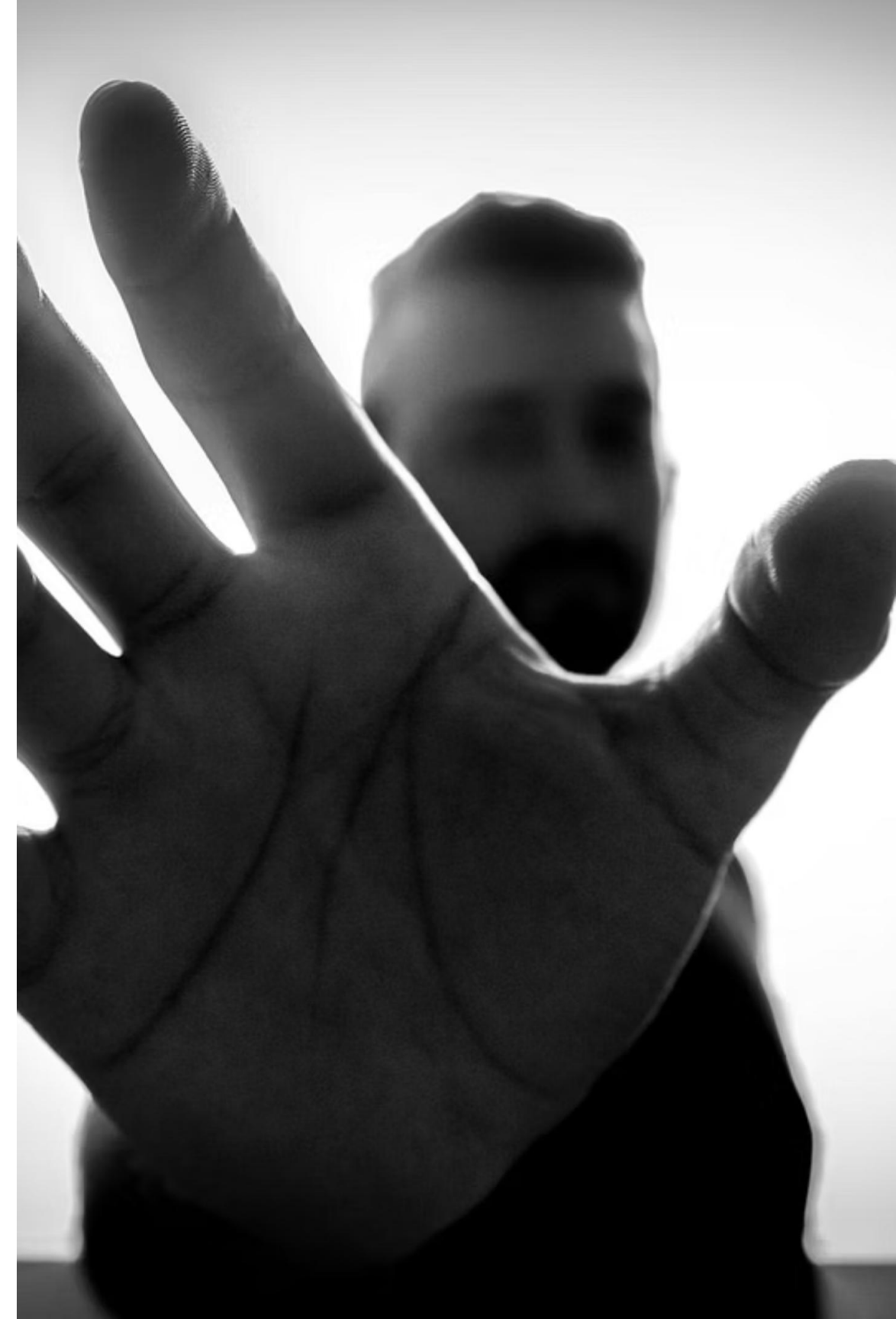
Саме на стадії виконання виникає найбільший ризик порушення прав людини. Засуджений обмежений у свободі, залежить від адміністрації та має обмежені можливості захисту.

Позиція ЄСПЛ

Практика Європейського суду з прав людини послідовно підкреслює: держава зобов'язана забезпечити ефективні засоби захисту прав осіб, які відбувають покарання. Без судового контролю такі засоби стають формальними.

Позиція Верховного Суду

Суд має перевіряти реальні обставини, а не лише документи. Кожне рішення має бути індивідуалізованим. Формальний підхід є неприпустимим.

Типові проблеми судового контролю на практиці

→ Формальна згода з адміністрацією

Суди механічно погоджуються з позицією адміністрації установи, не досліджуючи реальних обставин справи.

→ Ігнорування доводів засудженого

Аргументи та клопотання засудженого залишаються без належного розгляду та оцінки.

→ Рішення без дослідження обставин

Рішення приймаються формально, без належного дослідження фактичних обставин відбування покарання.

 Усі ці проблеми зводяться до одного: втрата суті судового контролю як гарантії прав людини.

Судовий контроль — остання лінія оборони прав людини в кримінальному процесі

Забезпечує

Законність виконання вироку

Захищає

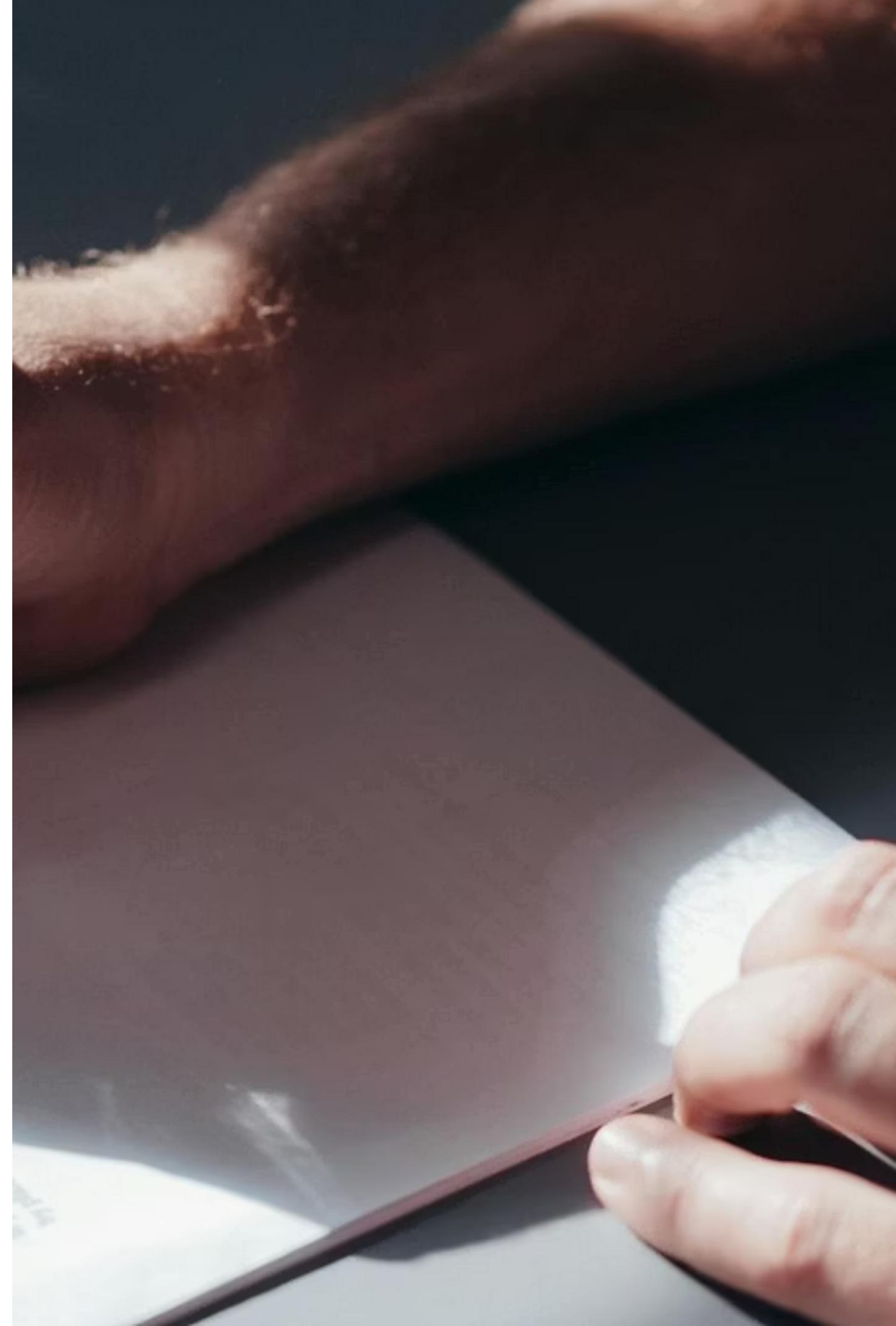
Права засудженого від свавілля

Зберігає

Зв'язок між вироком і його
реалізацією

Гарантії прав засуджених на стадії виконання судових рішень

Як забезпечити, щоб виконання вироку не перетворилося на порушення прав людини? Засудження означає лише обмеження прав у межах, визначених законом і вироком — але не їх втрату.

Нормативна основа та концепція правового статусу засудженого

Нормативна база

- КПК України — процесуальні гарантії
- Кримінально-виконавчий кодекс України — матеріальні гарантії
- Міжнародні стандарти ЄСПЛ

Ключовий принцип

Особа зберігає всі права, крім тих, які прямо обмежені вироком і законом.

- Обмеження мають бути законними, необхідними і пропорційними
- Будь-яке додаткове обмеження є незаконним
- Держава несе позитивний обов'язок забезпечити права навіть в умовах позбавлення волі

Основні групи гарантій прав засуджених

Процесуальні гарантії

Право подавати клопотання, оскаржувати дії адміністрації, брати участь у судових засіданнях за КПК України.

Право на правову допомогу

Доступ до адвоката, консультації та представництво інтересів у суді. Без цього реалізація інших прав стає формальною.

Гуманне поводження

Заборона катувань і нелюдського поводження (ЄСПЛ). Держава зобов'язана забезпечити належні умови тримання.

Індивідуалізація виконання

Врахування поведінки, особистості та обставин відбування — основа для УДЗ, заміни покарання та інших механізмів пом'якшення.

Типові порушення та міжнародний вимір

Типові порушення на практиці

- Неналежні умови тримання
- Неправильне обчислення строків
- Обмеження права на захист
- Формальний розгляд клопотань

Саме ці ситуації вимагають ефективного судового контролю.

Позиція ЄСПЛ

ЄСПЛ розглядає виконання вироку як частину права на справедливий суд і права на повагу до гідності.

- Держава несе відповідальність за умови виконання покарання
- Навіть після засудження особа залишається носієм прав

Підсумок: стадія виконання судових рішень

1

Завершує провадження

Реалізує вирок у реальному житті

2

Поєднує механізми

Адміністративні та судові інструменти

3

Гарантує права

Захист засудженого від свавілля

4

Дотримується стандартів

Законність, гуманізм, міжнародні норми

Держава має право покарати — але не має права принижувати. Вирок визначає покарання, але суд на стадії виконання визначає, як воно реалізується з повагою до людської гідності.